

LIBERTATEA ȘI RESPONSABILITATEA- VALORI FUNDAMENTALE ALE VIETII UMANE

Autor : Xenia PASCARI

Conducător științific: dr. conf. Mihai BRAGA

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *Libertatea și responsabilitatea sunt valori care se manifestă sub două aspecte: individual și colectiv. Acestea pot exista decît împreună, deoarece ele se implica, din definiție, reciproc una pe cealaltă.*

Cuvinte cheie: *libertate, responsabilitate, societate, individ..*

În realitatea socială nu vorbim de libertate generică, ci, funcție de anumite criterii, ne confruntăm cu anumite tipuri de libertate:

a) *după natura agentului* – 1. *libertate individuală*; 2. *libertate colectivă*;

b) *după domeniu* – 1. *libertate economică* (liberul-schimb, libera inițiativă); 2. *libertate politică* (libertatea de acțiune, de gândire, de opinie, de comunicare, de examinare); 3. *libertate juridică* (ansamblul drepturilor și libertăților cetățenești); 4. *libertate morală* (capacitatea de a te comporta conform unui cod moral admis de colectivitate, din perspectiva binelui comun, de a-ți schimba caracterul); 5. *libertate religioasă* (libertatea de conștiință); 6) *libertate culturală* (posibilitatea participării la creația și consumul de valori culturale; din acest punct de vedere, libertatea se poate defini ca starea de fapt și starea de spirit favorabile creației, în orice domeniu al activității umane) etc.

Libertatea trebuie analizată în cele două dimensiuni: la nivel individual și la nivelul colectivității umane – grup, clasă socială, societate. Individul poate fi liber numai în și prin societate; libertatea individuală nu poate fi realizată, posibilă decît în cadrul unei colectivități, ea însăși liberă, care-și înfăptuiește în mod autonom scopurile și interesele sale. Sunt liber în măsura în care și ceilalți sunt liberi. Deci *libertatea individuală presupune atît capacitatea individului de a-și îndeplini propriile finalități, cît și alegerea viitorului optim, pe baza cunoașterii și autocunoașterii, armonizarea opțiunilor individuale cu interesele colectivității, astfel ca acțiunile tale să nu dăuneze altora.* "Singura libertate demnă de acest nume – scria J. St. Mill – este aceea de a-ți urmări binele propriu, în felul tău propriu, atît timp cît nu încerci să lipsești pe alții de binele lor sau îi împiedici să-l dobîndească"

Responsabilitatea desemnează solidarizarea individului cu propriile sale acte, ale căror consecințe îi par dezirabile pentru sine și colectivitatea din care face parte și a căror înfăptuire o decide, ori la care aderă în mod liber. Ea implică asumarea deliberată – în fața colectivității și a propriei conștiințe – a răspunderii pentru succesul sau riscul, rezultatul și eficiența, consecințele și valoarea acțiunilor pe care agentul le inițiază sau la care participă în mod liber.

O societate liberă este o societate cu oameni responsabili, în care membrii ei consideră just ca fiecare individ să ocupe poziția socială rezultată din acțiunea sa și să o accepte ca atare; conștiința răspunderii pentru faptele sale influențează comportamentul individului într-o direcție dezirabilă, ea îi face pe oameni să respecte anumite reguli; acțiunea umană "trebuie să fie călăuzită de un simț al responsabilității care să treacă dincolo de îndatoririle impuse de lege și ca opinia generală să aprobe considerarea indivizilor drept răspunzători atît de succesul, cît și de eșecul propriilor întreprinderi" ["Constituția libertății", p. 97]. Analizând relația dintre integritatea personalității umane și etosul datoriei civice, V. Havel scria: "Secretul omului este secretul responsabilității sale". *Responsabilitatea nu se distribuie uniform ci diferențiat, în funcție de gradul de libertate și de implicare personală, de rolul individului în luarea și aplicarea deciziei, în raport cu consecințele și riscurile acesteia.*

Libertatea și responsabilitatea sunt elemente complementare. Spațiul răspunderii este coextensiv cu cel al libertății. Problema răspunderii și a vinei nu reprezintă decît o altă fațetă a problemei libertății, care se propune pe sine ca proiect. Suprema răspundere – consemna G. Liiceanu – este "preluarea în proiect a libertății înseși ... a-ți pune întrebarea privitoare la utilizarea ei; și, mai presus de orice, a iubi libertatea". Iar P. K. McInerney îl completa: "A fi responsabil de ceva înseamnă a fi în mod legal subiect de răsplată sau de pedeapsă, de laudă și de blam pentru acest ceva".

Deși se condiționează și potențiază reciproc, libertatea și responsabilitatea se deosebesc prin esența și funcțiile lor. Responsabilitatea face distincția dintre "norme impuse" și "norme acceptate". Libertatea înlocuiește comportamentul social conformist cu realizarea, autorealizarea, autoapărarea și creativitatea.

Libertatea, considera V. Pârvan, "apără individul de tirania societății", de abuzul statului, iar responsabilitatea "apără societatea de arbitrariul individului", de anarhie, de acțiunea dăunătoare și abuzivă a acestuia. Împreună cu legile statului și celelalte norme, libertatea și responsabilitatea armonizează activitatea individului cu cea a societății și instituțiilor sale.

Ca și în cazul libertății, avem de a face cu diverse *tipuri de responsabilitate*:

a) *după natura relațiilor interumane în care se manifestă*, identificăm: 1. *responsabilitate economică* – față de deciziile privind prioritățile și programele de dezvoltare economică a țării sau firmei; 2. *responsabilitate politică* – față de stat și popor; 3. *responsabilitate morală* – față de promovarea binelui general; 4. *responsabilitate juridică* – respectarea constituției, a legilor și legalității; 5. *responsabilitatea profesională* – îndeplinirea la cele mai înalte cote ale atribuțiilor profesionale; 6. *responsabilitate artistică* – respectarea exigențelor principiilor estetice în aprecierea și creația artistică;

b) *după tipurile de colectivitate sau comunitate în care se autoangajează*, identificăm: 1. *responsabilitate familială*; 2. *responsabilitate față de popor și națiune*; 3. *responsabilitate universalistă* – față de destinul umanității.

Responsabilitatea și răspunderea sunt concepte cu sfere incongruente, între ele există mari deosebiri: a) responsabilitatea presupune acțiune în cunoștință de cauză, inițiativă și convingere în domeniul acțiunilor posibile și permise; răspunderea vizează un raport între agent și autoritatea colectivă, se impune adesea ca ceva nedorit, ca ceva din afară, ca obligație; b) în cazul responsabilității, individul răspunde în fața propriei conștiințe, în cazul răspunderii, individul răspunde în fața colectivității; c) responsabilitatea este de ordin valoric, răspunderea este de ordin normativ, preponderent juridic; d) responsabilitatea dezvoltă sistemul, răspunderea îl conservă, îi asigură identitatea și stabilitatea; e) responsabilitatea funcționează pe baza sistemului de sancțiuni premiale, răspunderea are la bază constrângerea, sancțiunile opiniei publice, administrative și penale. În raporturile dintre responsabilitate și răspundere apar două situații: 1. agentul este în acord deplin cu reglementările și normele instituite oficial; în acest caz agentul este răspunzător și responsabil; 2. agentul de află, în diferite grade, în opoziție cu aceste norme care îi apar ca străine, impuse fără consimțământul său; în acest caz agentul este răspunzător și mai puțin responsabil. Comunitatea ideală ar fi cea a oamenilor responsabili nu răspunzători, societatea indivizilor care au ajuns la stadiul de conștientizare a obligațiilor, normelor sociale, de resimțire a acestora ca un cadru firesc de a fi al omului. *Fără limitare și autolimitare, libertatea se autodistruge.*

Despre libertate și responsabilitate se spun multe și fiecare înțelege diferit aceste două concepte. Mari filosofi ai lumii au dezbătut aceste teme și fiecare a ajuns la o concluzie personală, asemănătoare sau diferită de cea a celorlalți. Înțelegerea și perceperea acestor concepte depinde de fiecare persoană în parte. De exemplu un adolescent care la această vârstă trăiește viața cu intensitate are părerea că are dreptul să realizeze orice dorește și că i se cuvine marea și pământul. El tinde să uite că trăiește într-o comunitate și că pe lângă libertate are responsabilitatea de a atinge un scop fără să dăuneze sau să afecteze negativ viața celor din jur. Incet, incet realizează că libertatea de care aude în fiecare zi este o libertate limitată deoarece vine cu responsabilitatea de a face mereu bine și de a nu afecta în rău viața oamenilor ce te înconjoară. Dacă suntem puțin ironici și ne gândim la modul în care un infractor vede libertatea ne dăm într-adevăr seama că fiecare persoană are o idee diferită despre acest concept complex.

Părerea mea este că libertatea se referă la posibilitatea de a alege asupra propriei vieți însă cu anumite limite. Nu este așa? Avem puterea de a alege din ce ni se oferă, avem datoria totodată de a nu îngrădi libertatea celorlalți. Libertate absolută nu există deoarece dacă oricine ar fi liber să facă orice atunci fără voia sa ar lua dreptul la libertate altcuiva. Dacă ne gândim puțin la regimurile politice existente de-a lungul anilor vedem că am asistat și încă asistăm la încălcări ale dreptului la libertate a populației întregi. Un exemplu elocvent în acesta privință este existența sclaviei, apoi existența unor popoare aflate sub suzeranitatea altora, ce reprezintă tot o formă de sclavie. Tot o încălcare al acestui drept este și discriminarea sau abuzurile în familie.

Consider că pentru noi toți libertatea ar trebui să reprezinte un drept fundamental și în același timp să fim mereu conștienți că odată cu ea vine și obligația de a nu îngrădi libertatea altora. Ar trebui să lăsăm frica la o parte și să ne exercităm acest drept cu responsabilitatea necesară, căci de altfel nu mai putem vorbi de o careva schimbare pe viitor. "Libertatea este facultatea de a face pentru fericirea proprie tot ce nu strică fericirea asociaților" *P. D'Holbach*

Bibliografie

1. J.St.Mill. *Despre libertate*. , București, 1994.
2. HAYEK Friedrich A. , *Constituția libertății*, 1998, p. 90-100